

Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se
s.sf@regeringskansliet.se

Yttrande över betänkandet Äldre har aldrig varit yngre – allt fler kan och vill arbeta längre (SOU 2020:69)

(Ert drn S2020/09765)

Lunds universitet har anmodats lämna synpunkter på rubricerat betänkande. Yttrandet är utarbetat i samarbete med professor Martin Lindström vid medicinska fakulteten. Universitetet avger även de synpunkter som inkommit från juridiska fakulteten och dessa biläggs i sin helhet, se bilaga 1.

Inledande synpunkter

Lunds universitet instämmer i slutsatsen att fler behöver arbeta längre för att upprätthålla försörjningskvoten i den svenska välfärdsstaten. Den demografiska utvecklingen mot en kontinuerlig ökning av medellivslängden och en friskare befolkning vid varje given kronologisk ålder har fortgått under mycket lång tid. Denna utveckling leder med bevarad genomsnittlig pensionsålder till en försämrade försörjningskvot, men samtidigt finns en möjlighet till att kompensera denna försämrade försörjningskvot genom att möjliggöra ett fortsatt aktivt deltagande i arbetslivet i högre åldrar.

Universitetet instämmer därför också i utredningens slutsatser:

- att möjliggöra för seniorer att arbeta längre
- att den negativa synen på senior arbetskraft är otidsenlig
- att skillnader i förutsättningar för ett längre arbetsliv varierar med utbildning
- att tiden som pensionär förlängts avsevärt (genom den demografiska utvecklingen)
- att livslångt lärande och vidareutbildning blir allt viktigare
- att det finns en betydande arbetskraftspotential bland seniorer
- att det kan finnas ekonomiska, sociala och hälsomässiga fördelar med att arbeta längre
- att arbetsgivares attityder till senior arbetskraft behöver förbättras
- att åldersdiskriminering och ålderism bör motverkas med breda åtgärder
- att representation av seniorer i bland annat politiska församlingar på nationell, regional och kommunal nivå bör förbättras
- att chefer behöver bedriva ett åldersmedvetet ledarskap
- att personalpolitiken är central för ett längre arbetsliv
- att en god arbetsmiljö genom hela livet är grundläggande
- att möjligheten till ökad flexibilitet i slutet av arbetslivet är efterfrågad och därför viktig

- att kontinuerlig kompetensutveckling genom hela arbetslivet är ett gemensamt och viktigt ansvar för statens och arbetsmarknadens parter
- att åldersgränser i studiestödssystemet bör kopplas till riktåldern för pension
- att utbudet av kurser i större utsträckning bör anpassas till efterfrågan
- att det finns många knuffar (nudges) för att gå i pension vid 65 år
- att nuvarande utformning av tjänstepensionerna inte bidrar till ett längre arbetsliv
- att utformningen av skattelagstiftningen bör ses över, att arbetsmarknadens parter bör ha stort inflytande och ansvar
- att det är viktigt att samla och sprida kunskap, att förekomsten av nudging att gå i tidig pension bör undersökas
- att utvecklingen av seniorers arbetskraftsdeltagande bör följas upp regelbundet
- att informationen om de privatekonomiska konsekvenserna av att arbeta längre bör förbättras
- samt att forskningssatsningar bör överbrygga äldreforskning och arbetslivsforskning.

Universitetet instämmer däremot *inte oreserverat* i slutsatserna:

- att utvecklingen mot att seniorer deltar i arbetslivet i nuläget går för långsamt
- att staten i nuläget bör leda utvecklingen för ett längre arbetsliv
- att pensionsrelaterade åldersgränser bör höjas samordnat
- samt att en fast funktion för främjande av ett längre arbetsliv bör inrättas.

Reservationer

Universitetet reserverar sig i viss mån mot delegationens bedömning att utvecklingen går för långsamt och de statliga arbetsgivarna i nuläget bör leda utvecklingsarbetet. Detta med tanke på att de avtal som de statliga arbetsgivarna följer inte har anpassats, utan i nuläget istället motverkar ett längre arbetsliv. För universitetets verksamhet är kompetensöverföring och kompetensföryngring naturligt och dessa främjas bäst med mentorskap och stegvis utslussning i form av deltidarbete för seniorer. Universitetet menar att ett rimligt första steg i utvecklingen mot ett längre arbetsliv är att förlänga möjligheten att kvarstå i anställning på deltid och därför verka för att de statliga avtalen stödjer detta.

En särskilt viktig orsak till universitetets reservation är tjänstepensionsavtalets nuvarande utformning. I nuläget är det inte möjligt att påbörja tjänstepensionen i den ursprungliga anställningen. Seniorer tvingas därför lämna sin ursprungliga anställning och söka ny anställning i konkurrens för att kunna ta del av tjänstepensionen. Detta är oförenligt med betänkandets förslagna arbetsgivaransvar att minimera nudges och främja ett senare utträde ur arbetslivet. En samordnad utredning för att undersöka möjligheterna att ändra avtalen tillsammans med centrala parter är därför nödvändig.

Ytterligare viktiga orsaker till denna partiella reservation är dels den ökade samordningen av kostnader för välfärden inom den Europeiska unionen (EU) som bör utredas i ett samlat EU-perspektiv och dels de i nuläget delvis okända långsiktiga effekterna på folkhälsan i Sverige av COVID-19-pandemin. En långsiktig omläggning av incitamenten att arbeta längre kräver i nuläget mer kunskap.

Specifika synpunkter

Den demografiska utvecklingen i riktning mot en kontinuerlig ökning av medellivslängden och en friskare befolkning vid varje given kronologisk ålder har fortgått under mycket lång tid. Denna utveckling leder till en försämrade försörjningskvot men innebär samtidigt en möjlighet till att kompensera denna försämrade försörjningskvot genom att möjliggöra ett fortsatt aktivt deltagande i arbetslivet i högre åldrar. Det finns därför starka skäl att diskutera, underlätta och genomföra förändringar av bland annat juridiska förutsättningar, organisation inom offentlig förvaltning och näringsliv, arbetsmarknad, skatter, pensioner, attityder till ålder, åldrande och äldre samt utbildning och forskning som underlättar en förlängning av arbetslivet till högre åldrar. Orsaken till att universitetet inte reservationslöst kan instämma i vissa av utredningens operativa slutsatser är att utredningen inte i tillräcklig utsträckning beaktar Sveriges plats som en allt mer integrerad del av Europeiska unionen (EU) och de delvis okända långsiktiga effekterna av COVID-19-pandemin på folkhälsan i den generella befolkningen. I dessa två avseenden behövs mer kunskap innan rekommendationer om aktiva åtgärder i en bestämd riktning kan implementeras.

Sverige har sedan lång tid blivit en successivt allt mer politiskt, administrativt och ekonomiskt integrerad del av EU. Det finns inga tecken som tyder på att denna integrationsprocess är avslutad. Tvärtom antyder bland annat riksdagens beslut i mars 2021 om att godkänna det så kallade Corona-stödet som omfattar överföring av 150 miljarder skattekrönor under flera decennier från Sverige till vissa andra EU-länder att integrationsprocessen fortgår och nu även kommit att omfatta mellanstatlig omfördelning av skattemedel i substantiell omfattning. Utredningens perspektiv att inte bara utreda utan också föreslå aktiva åtgärder i form av olika incitament genom ändrade regler för bland annat åldersgränser, skatter och pensioner för att förlänga arbetslivet upp i högre åldrar framstår därför som allt för avgränsat. Den fortsatta integration som innefattar omfördelning av skattemedel inom EU utöver den årliga EU-avgiften leder till att faktorer som till exempel demografiska förändringar, omfattning av skatteuttag, regler för pensionsåldrar och lagstiftning i andra EU-länder än Sverige först bör noggrant beaktas. Sådana omständigheter och överväganden har inte inkluderats i utredningen. Det går därför att reservationslöst instämma i utredningens problembeskrivning och allmänna målbild, men inte att i nuläget instämma reservationslöst i vissa av utredningens operativa förslag. Mer kunskap om bland annat demografiska, skattemässiga och pensionsmässiga omständigheter i en större EU-kontext behövs.

I senare delen av april 2021 har de fem svenska regionerna Västernorrland, Östergötland, Kalmar, Örebro och Kronoberg den högsta smittspridningen av coronaviruset i hela Europa. Av flera skäl har smittspridningen och dödstaten oavbrutet varit högre eller mycket högre i Sverige än i våra nordiska grannländer sedan pandemins början i mars 2020. Detta innebär inte bara att antalet avlidna med COVID-19 är multipelt högre i Sverige utan också att antalet personer med långtids-COVID, det vill säga kroniska medicinska besvär i efterförloppet av sjukdomen COVID-19, helt sannolikt är multipelt högre. Den långsiktiga utbredningen i befolkningen av dessa kroniska hälsoproblem är ännu till betydande delar okänd. Däremot är det redan välkänt att coronaviruset är en klustersmitta som drabbar människor med lägre socioekonomisk status i betydligt större omfattning än grupper med högre socioekonomisk status. En longitudinell studie från Region Stockholm som analyserade incidens och mortalitet av sjukdomen COVID-19 från

pandemins utbrott i mars 2020 till och med slutet av juni 2020 visade att grupper med lägre inkomst, lägre utbildning och små eller inga möjligheter att arbeta hemma hade signifikant högre risk att vårdas i slutenvård och att avlida än motsvarande grupper med högre socioekonomisk status. Riskerna var också signifikant högre i vissa bostadsområden. Födda i Somalia, Libanon, Syrien, Turkiet och Estland hade också signifikant högre dödsrisk än födda i Sverige. Samtliga överlevnadsanalyser genomfördes med omfattande multipla justeringar för en rad relevanta sociodemografiska faktorer och för en rad prevalenta kroniska folksjukdomar (Bartelink et al., 2020). Det finns således starka skäl att misstänka att de kroniska hälsoproblem med långtids-COVID vars omfattning vi ännu inte helt känner med stor sannolikhet kommer att vara koncentrerade till vissa socioekonomiskt utsatta grupper. Det kan därför vara svårt att i nuläget genomdriva operativa åtgärder med syfte att öka antalet år i arbete när vi inte känner till de långsiktiga hälsoeffekterna av COVID-19-pandemin och deras socioekonomiska bestämningsfaktorer.

Ett kompletterande tillägg till utredningen eller en ny utredning som belyser frågan om längre tid i arbete i en EU-kontext och som belyser de långsiktiga effekterna av COVID-19-pandemin både i ett generellt perspektiv och i ett specifikt socioekonomiskt perspektiv är därför påkallad. En långsiktig omläggning av incitamenten att arbeta längre kräver i nuläget mer kunskap.

Beslut

Beslut om att avge detta yttrande med tillhörande bilaga, har fattats av undertecknad rektor i närvaro av stf förvaltningschef Torun Forslid efter hörande av representant för Lunds universitets studentkårer och efter föredragning av personalkonsult Rebecka Havelius, Sektionen HR.

Erik Renström

JURIDISKA FAKULTETEN

YTTRANDE

2021-05-17

Dnr V 2021/830

Juridiska fakultetsstyrelsen
Professor Mia Rönnmar

Lunds universitet
Rektor

Remiss: Äldre har aldrig varit yngre – allt fler kan och vill arbeta längre (SOU 2021:69)

S2020/09765

Juridiska fakultetsstyrelsen, som anmodats att yttra sig över rubricerat betänkande, Äldre har aldrig varit yngre – allt fler kan och vill arbeta längre, får härmed avge följande yttrande, som utarbetats av professor Mia Rönnmar

Utredningens uppdrag har varit att verka för ett mer inkluderande och åldersoberoende synsätt i arbetslivet. Den huvudsakliga uppgiften har varit att samla in och sammanställa fakta och forskning om seniorers möjligheter i arbetslivet, synen på seniorer på arbetsmarknaden, fördomar mot seniorer och betydelsen av ett längre arbetsliv för både samhället och för individens slutliga pension. Uppdraget har också varit att sprida kunskap och forskning om dessa frågor, samt att samtala med relevanta aktörer. Utredningen har mot denna bakgrund tagit fram ett stort antal underlagsrapporter.

Utredningen har inte haft i uppdrag att lämna några författningsförslag, och Juridiska fakultetsstyrelsen saknar därför anledning att mer i detalj kommentera utredningens innehåll.

Frågor om ett förlängt arbetsliv och äldre arbetstagares rättigheter, ställning och möjligheter i arbetslivet är av stor både samhällelig och individuell betydelse. Från ett juridiskt perspektiv aktualiseras reglering och rättstillämpning på en rad olika områden, såsom mänskliga rättigheter, diskriminering, anställningsskydd, arbetsmiljö, omställning och kompetensutveckling samt avgångsskyldighet, pension och socialförsäkring. Äldrerättsliga perspektiv är i fokus och det finns ett ofta komplext samspel mellan svensk rätt och EU-rätt samt mellan lagstiftning och kollektivavtal.¹

Ett breddat forskningsunderlag är mot denna bakgrund välkommet. De underlagsrapporter som tagits fram av utredningen berör endast i något enstaka fall rättsliga frågor. Professor Eva-Maria Svensson har i rapport nr 18 behandlat frågor om åldersdiskriminering och ålderism i arbetslivet, och även pekat på att utrymmet för ett förlängt arbetsliv hänger samman med regler om exempelvis anställningsskydd och arbetsmiljö. I detta sammanhang är det viktigt att noga beakta också utvecklingen på EU-rättens område, där frågor kring samspelet mellan primärrätten och sekundärrätten, EU-domstolens tolkning av principen om

¹ Se exempelvis den rättsvetenskapliga och tvärvetenskapliga forskning som bedrivs inom ramen för Normas äldrerättsmiljö (the Norma Elder Law Research Environment) vid den Juridiska fakulteten vid Lunds universitet (<https://www.jur.lu.se/#!aldreratt>).

icke-diskriminering i artikel 21 i EU-stadgan om grundläggande rättigheter och samverkan mellan olika diskrimineringsgrunder och diskrimineringsförbud/regler kommer i förgrunden.

Juridiska fakultetsstyrelsen instämmer vidare i utredningens slutsats att det finns ett behov av en samordnad höjning av olika pensionsrelaterade åldersgränser, i arbetsrätten, socialförsäkringen och kollektivavtalssystemet. De nya forskningssatsningar som föreslås är också angelägna.

Enligt delegation

Mia Rönnmar

Referenser

Bartelink, Vicky, Tynelius, Per, Walander, Anders, Burström, Bo, Ponce de Leon, Antonio, Nederby, Johanna, Hergens, Maria-Pia, Lager, Anton, 2020.
Socioekonomiska faktorer och COVID-19 i Stockholms län. Stockholm: Centrum för Epidemiologi och samhällsmedicin, Region Stockholm, Rapport 2020:10.